

Nicel Araştırma

Covid-19 Sürecinde Depresyon, Stres, Gelişmeleri Kaçırma Korkusu ve Zorlayıcı Sosyal Medya Kullanımı Arasındaki İlişkilerFatih ÇELİK^{1*}, Ersin DİKER^{2**}¹ Trabzon Üniversitesi Vakfıkebir Meslek Yüksek Okulu Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Trabzon, Türkiye² Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Gümüşhane, Türkiye**Makale Bilgisi****Anahtar kelimeler:**koronavirüs,
sosyal medya
GKK,
sorunlu sosyal
medya kullanımı
ZSMK**Öz**

Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan yeni tip Koronavirüs (Covid-19) hızlı bir şekilde dünyanın birçok yerine yayılmış ve binlerce kişinin yaşamını yitirmesine yol açmıştır. Bu virüsün fiziksel ve biyolojik etkisinin yanı sıra, önemli psikolojik etkileri de ortaya çıkmıştır. Bu etkilerin başında, depresyon, stres ve kaygı gibi bazı psikolojik rahatsızlıklar gelmektedir. Bu süreçte, insanlar özellikle bilgi edinme ve sosyal destek ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sosyal medya platformlarını daha çok kullanmaya başlamıştır. Bu çalışmanın amacı, Covid-19 sürecinde insanların depresyon ve stres yaşantıları ile zorlayıcı sosyal medya kullanımları (ZSMK) arasındaki ilişkide gelişmeleri kaçırma korkusunun (GKK) aracılık rolünü bir yapısal eşitlik modellemesi (YEM) çalışmasıyla incelemektir. Bunun için Türkiye genelinde ($N = 871$, %60,7 kadın, $Ortaya = 28.70$, $S.S. = 9.99$), 14-20 Haziran 2020 tarihleri arasında kolayda örneklem yöntemi kullanılarak verilerin toplandığı çevrimiçi bir anket gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, depresyonun ZSMK ile pozitif yönde doğrudan bir ilişkisi varken, stres ile ZSMK arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Öte yandan, depresyon ve stres ile GKK arasında ve GKK ile ZSMK arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca depresyon ve stres ile ZSMK arasındaki ilişkide GKK'nin aracılık rolünün olduğu araştırmada belirlenmiştir. Araştırma bulgularının, Covid-19 ile ilgili kriz yönetimini gerçekleştiren resmî kurumların, sosyal medya üzerinden kamuoyu ile gerçekleştirdiği etkin iletişime katkı sağlaması beklenmektedir.

Abstract**Keywords:**coronavirus,
social media
FoMO,
problematic social
media use,
CSMU

The novel Coronavirus (Covid-19), emerging in Wuhan, China, in December 2019, has rapidly spread to many parts of the world, causing thousands of people to die. In addition to its physical and biological effects, the virus has some psychological effects. Psychological disorders, such as depression, stress, and anxiety are some of these effects. In this process, people have started to use social media platforms to meet their information and social support needs more often. The current study aimed to analyze the mediator role of fear of missing out (FoMO) in the relationship between people's depression and stress level with compulsive social media use (CSMU) in Covid-19 process through a structural equation model (SEM). To this end, an online survey was conducted between 14-20 June 2020 in Turkey ($N = 871$, 60.7 % women, $Mean = 28.70$, $SD = 9.99$) and convenience sampling method used. The findings showed that while depression positively correlates with CSMU, there was no relationship between stress and CSMU. In addition, there was a positive relationship between depression and stress with FoMO, FoMO with CSMU, as well. Moreover, FoMO had a mediation role in the relationship between depression and stress with CSMU. The research's findings are expected to contribute to the effective communication of the official institutions that manage the crisis related to Covid-19 with the public through social media.

* Sorumlu Yazar, Trabzon Üniversitesi, Vakfıkebir MYO, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Trabzon, Türkiye.
Adres: Cumhuriyet Mahallesi, Cezaevi Caddesi, Sağlık Sokak, No: 2 Trabzon Üniversitesi/Vakfıkebir MYO- Vakfıkebir/
Trabzon. ORCID ID: 0000-0002-3765-5284

** ORCID ID: 0000-0002-3973-0639

e-posta: fatihcelik2842@gmail.com

DOI: 10.31682/ayna.783472

Gönderim Tarihi (Received): 21.08.2020, Kabul Tarihi (Accepted): 18.12.2020
2148-4376

Giriş

Aralık 2019’da Çin’in Wuhan kentinde bilinmeyen bir solunum hastalığı olarak ortaya çıkan Covid-19, kısa zamanda hem Çin’in geneline hem de diğer ülkelere hızlı bir şekilde yayılmıştır (Bao ve ark., 2020; Qiu ve ark., 2020). ‘Yeni tür Koronavirüs’ olarak adlandırılan bu hastalık, Çin kaynaklı olan, hızla küresel bir pandemi haline gelen ve modern çağda eş görülmemiş sonuçları olan ciddi bir salgına yol açmıştır (Garfin ve ark., 2020). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Covid-19 salgınını 30 Ocak 2020 tarihinde “halk sağlığı için uluslararası öneme sahip acil durum” ve 11 Mart 2020’de ise, ‘pandemi’ olarak ilan etmiştir (WHO, 2020a). Tüm dünyada 11 Şubat 2021 tarihi itibarıyla yaklaşık 108 milyon kişi bu virüse yakalanmış ve ölenlerin sayısı 2 milyon 366 bini geçmiştir (Worldometer, 2021). Covid-19 pandemisi için “II. Dünya Savaşı’ndan bu yana insan yaşamını en derinden etkileyen olay” değerlendirilmesi yapılmaktadır (Casale ve Flett, 2020, s. 89). Bu pandemi ile ilgili güncel bilgiler ve gelişmeler özellikle sosyal medya yoluyla kitlelere ulaşmıştır. Bu süreçte, tüm dünyadaki internet kullanıcı sayısı 128 Milyon artarak 4.57 Milyar olmuştur. Ayrıca yapılan bir araştırmaya göre insanların %76’sının pandemi öncesine göre daha fazla mobil telefon kullandığı tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan ülkelerdeki internet kullanıcılarının %47’si zamanlarının çoğunu sosyal medyada harcadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bu kullanıcıların da yaklaşık olarak yarısı sosyal medyayı pandemi öncesine kıyasla daha fazla kullandıklarını ifade etmişlerdir (Kemp, 2020). Özellikle kriz dönemlerinde sosyal medyanın önemli bir iletişim aracı olduğu ve kullanımının arttığı Covid-19 pandemisinden önce yapılan araştırmalarda da ortaya çıkmıştır (Everts, 2013; Househ, 2015).

Covid-19 sürecinde, daha önce benzeri görülmemiş katı karantina önlemlerinin yanı sıra, bazı şehirlerde başlayan sokağa çıkma yasağı ve çok sayıda kişinin sosyal izolasyon başlatarak zorunlu olmadıkça evlerinden dışarı çıkmamaları, insanların yaşamını birçok yönden etkilemiştir. Tüm bu gelişmeler, depresyon, stres ve kaygı gibi çeşitli psikolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Gao ve ark., 2020; Qiu ve diğerleri, 2020; Xiao ve ark., 2020).

Depresif duygu durumunun alanyazında net bir tanımı olmamakla birlikte, genel olarak mutsuzluk, çaresizlik, umutsuzluk ve karamsarlığın hissedilmesi olarak açıklanmaktadır (Aslan, Sarı ve Kuruoğlu, 2012, s. 57). Psikoloji sözlüğüne göre depresyon “üzüntünün yanı sıra kaygı, yorgunluk ve umutsuzluk durumların belirginlik kazandığı sayırlı durumdur” (Gürün, 2000, s. 30). Benzer şekilde stres “kişiye özgü ve biricik olan bireysel bütünlüğü zorlayıcı ve bozucu etkenlerdir. İnsan stres karşısında psikolojik ve sosyal bütünlüğünü korumak amacındadır” (Baltaş ve Baltaş, 2008, s. 31). Depresyon ve strese neden

olan birçok faktör bulunmakla birlikte, salgın hastalıklar veya doğal felaketler gibi insan sağlığını tehdit edebilen olaylar sırasında bu faktörler daha da artmaktadır. Özellikle Covid-19 gibi salgın süreçlerinde insanların günlük yaşamlarındaki alışılmış davranışlarını terk etmeleri, sosyal, ekonomik ve psikolojik anlamda önemli değişikliklerin meydana gelmesi, gelir ve iş kayıpları gibi bazı önemli şeylerin yitirilmesi depresyon ve stres seviyelerinde artışa neden olmuştur (Garfin ve ark., 2018).

Covid-19 salgını ile depresyon, stres veya kaygı belirtileri arasındaki ilişkiyi açıklayan bazı araştırmalar yapılmıştır (Gao ve ark., 2020; Wang ve ark., 2020). Salgın dönemlerinde insanların depresyon, stres veya endişe belirtilerinin salgının yoğunluğu ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğu ve insanların günlük yeni vaka sayısını yakından izledikleri ileri sürülmektedir (Leung ve ark., 2005). Bunun yanı sıra giderek artan hasta sayısı ve şüpheli vakalar, etkilenen ülke sayısının artması insanlarda bu hastalığa yakalanma endişesini doğurmuştur. Salgının öngörülemez geleceği, artan sosyal medya kullanımıyla bu platformlardaki yanlış haber ve bilgiler, insanların sağlık mesajlarını yanlış anlamasından kaynaklanan bazı 'şehir efsaneleri', günden güne endişenin artmasına neden olmuştur (Bao ve ark., 2020; Roy ve ark., 2020). Öte yandan, özellikle gelişmiş medya sistemi olan toplumlarda kriz durumlarında bireylerin, bilgilendirme işlevinden dolayı medyaya yönelik bağımlılıkları artmaktadır (Ball-Rokeach ve DeFleur, 1976). Bu dönemlerde medya ve özellikle de sosyal medyanın endişeyi tetikleme anlamında önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Garfin ve ark., 2020). Salgın veya kriz dönemlerinde medya tüketim davranışı ile anksiyete, stres ve depresyon arasında pozitif bir ilişki olduğu araştırmalarda ortaya çıkmıştır (Chao ve ark., 2020; Gao ve ark., 2020; WHO, 2020b).

Zorlayıcı sosyal medya kullanımı (ZSMK), bireyin sosyal medya uygulamalarında yorum/beğenme almama (yani çevrimiçi ihmal edilme) veya olumsuz tepkiler alma korkusuyla sosyal medya kullanımında kendini kontrol edememesini ifade etmektedir. Öte yandan ZSMK, bireyin diğerleriyle çevrimiçi iletişim kurma gereksinimlerini karşılamak için kendilerinde hissettikleri baskı veya bağımlılık durumu olarak açıklanmaktadır (Fabris ve ark., 2020). ZSMK, sorunlu sosyal medya kullanımı (SSMK), sosyal medya bağımlılığı gibi kavramlar alanyazında zaman zaman birbirlerinin yerine de kullanılmaktadır (Okazaki ve ark., 2019). Alanyazında sosyal medya kullanımı ile depresyon ve stres yaşantıları arasındaki ilişkiyi açıklayan birçok araştırma bulunmaktadır (Brailovskaia ve ark., 2020; Franco ve Carrier, 2020). Bu psikolojik durumların zamanla ZSMK/SSMK'ya neden olduğu bazı araştırmalarda ileri sürülürken (Brand ve ark., 2016), ZSMK/SSMK'nin stres, kaygı ve depresyon gibi bazı psikolojik sorunlara neden olabileceğini öne süren araştırmalar da mevcuttur (Diker ve Taşdelen, 2017; Sha ve ark., 2019; Yam ve ark., 2019). Hou ve diğerleri (2019) depresyon ve

kaygı ile ZSMK/SSMK arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu, fakat stresin doğrudan ilişkili olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca depresyon ve kaygının, stres ile ZSMK/SSMK arasındaki ilişkiye aracılık ettiği de aynı çalışmada tespit edilmiştir. Bir başka çalışmada ise, sosyal kaygı ZSMK'yı pozitif yönde yordarken, benzer şekilde ZSMK'nın da stres ile pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Apaolaza ve ark., 2019). Özetle, sosyal medya kullanım davranışı, stres, yalnızlık, depresyon veya kaygıyı hafifletmek için özel bir mekanizma olarak kullanılırsa ZSMK/SSMK belirtilerinin gösterilmesine neden olabilir. Zorlayıcı medya kullanımı aşırı hale geldiğinde, yaşam sorunlarına ve medya tüketiminin durdurulamamasına neden olmaktadır (LaRose ve ark., 2003).

Gelişmeleri kaçırma korkusu (GKK), sosyal medya katılımını açıklama konusunda kilit bir rol oynamaktadır. Oxford sözlüğüne (2017) göre GKK, “genellikle sosyal medyada paylaşılan içerikler tarafından kişiyi tetikleyen ve mevcut zamanda başka bir yerde heyecan verici veya ilginç bir şeylerin olduğuna yönelik insanların endişe hissetmeleri” olarak açıklanmaktadır. GKK, psikolojik ihtiyaçlardaki eksik yanları sosyal medyaya katılım ile giderilebilecek bir aracı olarak görev yapmaktadır (Przybylski ve ark., 2013). SSMK/ZSMK değişkenlerini içeren sosyal medya bağımlılığı ile ilgili çalışmalarda GKK'nin incelenmesi gereken yeni bir değişken olduğu ileri sürülmektedir (Blackwell ve ark., 2017). Bu doğrultuda insanlar, çevrimiçi ortamda gerçekleşmekte olan bir şeyi kaçırmanın veya artık çevrimiçi topluluğun bir parçası olmamanın korkusuyla ve bu durumun olumsuz duyguları önleyebileceği beklentisiyle sosyal medyaya bağımlı hale gelmekte ve kendilerini kullanım için zorunlu hissetmektedirler (Wegmann ve ark., 2017). Benzer şekilde, Covid-19 gibi kriz veya pandemi durumlarında bireylerin GKK seviyelerinde bir yükselme olduğu ileri sürülmektedir (Casale ve Flett, 2020). Pandemi sürecinde sosyal izolasyonda olan bireyler için GKK, izolasyon ve bundan kaynaklanarak artan stres ve depresyonu azaltmak için ZSMK davranışını tetiklemektedir (Fabris ve ark., 2020). Sosyal medya kullanıcıları bazı olumsuz duygular yaşamalarına rağmen GKK'den dolayı daha sık bir şekilde sosyal medyaya giriş yapma konusunda kendilerini baskı altında hissetmekte, başka bir ifadeyle zorunluluk duymaktadırlar (Fox ve Moreland, 2015).

Depresyon, stres, GKK ve ZSMK arasındaki ilişkileri ayrı olarak inceleyen birçok çalışma vardır. Fakat bu değişkenleri aynı model üzerinde inceleyen çok az sayıda araştırma yapılmıştır. Son zamanlarda Covid-19'un psikolojik etkileri üzerine birçok çalışma yapılmış olsa da (Qiu ve ark., 2020; Wang ve ark., 2020; Xiao ve ark., 2020; Zhang ve Ma, 2020), alanyazında depresyon, stres, GKK ve ZSMK arasındaki ilişkileri inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Salgın gibi krizler sırasında araştırmacılar; psikolojik sorunlar ile sosyal medya kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesinin önemli olabileceğini ve bu tür

araştırmalara ihtiyaç olduğunu ileri sürmektedirler (Garfin ve ark., 2020; Zhang ve Ma, 2020). GKK'nin depresyon ve stres ile ZSMK arasındaki ilişkide aracı değişken rolü daha önce Avrupa ve Kuzey Amerika gibi ülkelerde test edilmiştir (Dempsey ve ark., 2019; Müller ve ark., 2020). Ayrıca pandemi veya salgın gibi kriz dönemlerinde, bireylerin depresyon, stres ve endişe gibi bazı psikolojik durumları ile kitle iletişim araçlarını kullanım tercihleri arasındaki ilişkilerin YEM gibi tekniklerle incelenerek görgül olarak test edilmesi alanyazında önerilmektedir (Leung ve ark., 2005).

Tüm bu alanyazın bilgileri ışığında, bireylerdeki depresyon, stres ve GKK durumlarının, bireylerin sosyal medyada daha fazla zaman geçirmelerine yol açarak, ZSMK/SSMK gibi bağımlılık davranışlarına zemin hazırlayabileceği düşünülmüş ve bu doğrultuda depresyon, stres, GKK ve ZSMK arasındaki ilişkilerin Covid-19 sürecinde elde edilen veriler ışığında sınanması bu araştırmada hedeflenmiştir. Bu çalışmanın amacı, Covid-19 sürecinde bireylerin depresyon ve stres durumları ile ZSMK arasındaki ilişkide GKK'nin dolaylı etkisini görgül olarak incelemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada dört konu ele alınmıştır: (1) depresyon ve stres ile ZSMK arasındaki ilişki, (2) depresyon ve stres ile GKK arasındaki ilişki, (3) GKK ile ZSMK arasındaki ilişki ve (4) depresyon ve stres ile ZSMK arasındaki ilişkide GKK'nin dolaylı etkisi. Çalışma, bu konuları bir YEM araştırmasıyla inceleyerek mevcut alanyazını genişletmenin yanı sıra, söz konusu değişkenler arasındaki ilişkiyi salgın gibi bir kriz döneminde analiz ederek farklı bir bakış açısı ortaya koymayı hedeflemektedir.

Araştırmanın Hipotezleri ve Modeli

Bulaşıcı hastalık salgınları gibi kriz durumlarında sosyal medya çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu süreçte sosyal medya, insanların hastalıkla ilgili bilgileri öğrenebileceği ve gerçek zamanlı olarak aile ve arkadaşlarıyla bu bilgileri paylaşabileceği aracısız bilgi kanalları olarak işlev görmektedir (Oh ve ark., 2020). Mevcut Covid-19 pandemisi, yüz yüze olan sosyal temasları büyük ölçüde azaltmıştır. Bu gibi stresli durumlarda bireylerin sosyal destek alma ihtiyacında bir artış gözlenmektedir. Salgının yayılmasıyla birlikte insanlar evden dışarıya çıkamadığı için interneti ve sosyal medyayı, psikolojik stres ve depresyonla başa çıkmak adına daha fazla kullanmaktadırlar (Bao ve ark., 2020). Sosyal ağlardaki çevrimiçi sosyal gruplar aracılığıyla insanların bu dönemde yaşadıkları depresyon ve stresin seviyesinde bir azalma olabileceği düşünülmektedir (Xiao ve ark., 2020). Fakat Covid-19 sürecinin belirsizlik hali insanlarda strese neden olmakta ve bireylerin sosyal olarak bazı değerlendirmeler yapmak için diğerleriyle bağlantıda olma ihtiyaçları öne çıkmaktadır. Sosyal izolasyonda olan kişiler, diğerlerinden ayrı kalma endişeleri ile mücadele etmek için insanlarla bağlantıda kalmanın yollarını aramaktadırlar (Casale ve Flett, 2020). Bu insanlar, özellikle diğerleriyle bağlantıda

kalma ve virüs ile ilgili son gelişmeleri kaçırma endişesi yaşadıklarından depresyon ve stres seviyelerinin de artmasıyla zorunlu olarak sosyal medya platformlarına giriş yapmaktadırlar. Bu durumdan hareketle;

H₁: Covid-19 sürecinde bireylerin depresyon durumları ile ZSMK arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

H₂: Covid-19 sürecinde bireylerin stres durumları ile ZSMK arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

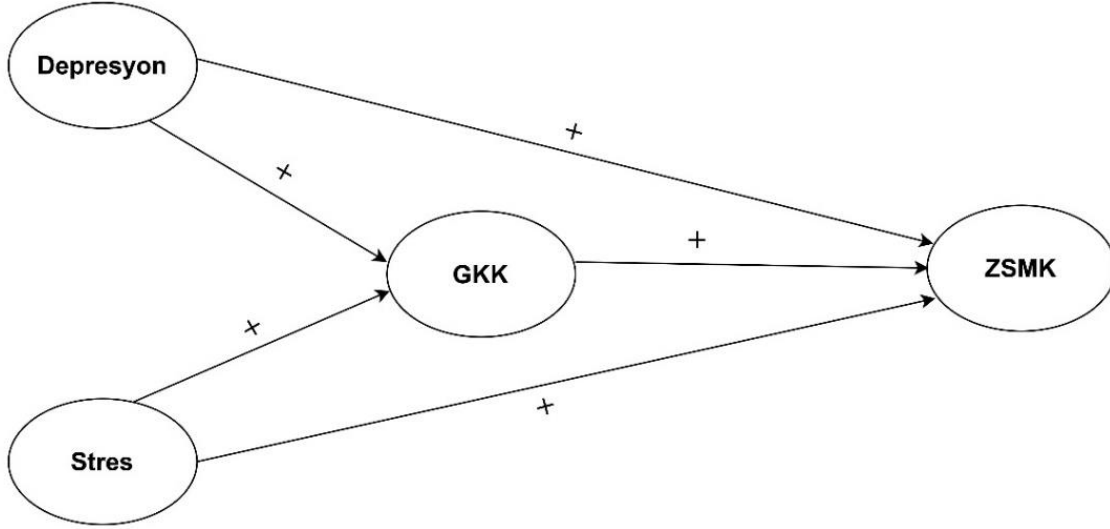
İnsanların, depresyon, stres ve kaygı gibi yaşantıları daha sık sosyal medya kullanmalarına neden olmaktadır. Bu durumun kullanıcılar için sosyal karşılaştırma imkanlarını artırdığı ve dolayısıyla zorunluluk veya bağımlılık gibi bazı sorunlu belirtilerin ortaya çıkmasına neden olabileceği ileri sürülmektedir (Müller ve ark., 2020). Yalnızlık, depresyon, kaygı ve stres gibi belirli psikolojik durumlar doğrultusunda insanların sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için çevrimiçi iletişim hizmetlerini kullanmayı tercih etmesi daha yüksek bir GKK'ya yol açabilmektedir (Wegmann ve ark., 2017). Depresyon ve stres gibi duygusal belirtilerle GKK arasında bir ilişki olduğu alanyazındaki araştırmalarda ortaya konulmuştur (Dempsey ve ark., 2019; Fabris ve ark., 2020; Müller ve ark., 2020). Covid-19 sürecinde bireylerin pandemi ile ilgili yaşadıkları depresyon ve stres düzeyleri ile GKK seviyeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olabileceğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda;

H₃: Covid-19 sürecinde bireylerin depresyon seviyeleri ile GKK düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

H₄: Covid-19 sürecinde bireylerin stres seviyeleri ile GKK düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

Covid-19 sürecinde bireylerde ortaya çıkan yoğun seviyedeki GKK, yüksek seviyede pişmanlık, çevrimiçi sosyal etkileşim kurma arzusu, sosyal izolasyon korkusu ve GKK kaygısını azaltma isteği gibi psikolojik durumlar, sosyal medyanın aşırı ve zorlayıcı kullanılmasına neden olabilmektedir (Müller ve ark., 2020; Wegmann ve Brand, 2019). Bu süreçte, bireyler zamanlarının çoğunu evde geçirmişlerdir. Bu yüzden, sosyal izolasyondan kaynaklanan eksikliklerini bir nebze olsun azaltabilmek adına kişilerin sosyal medyayı daha çok kullandıkları ve bunun da zamanla ZSMK rahatsızlığına yol açtığı söylenebilir. Bu noktadan hareketle;

H₅: Covid-19 sürecinde bireylerin GKK düzeyleri ve ZSMK arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

Şekil 1. Araştırma Modeli

GKK son zamanlarda özellikle ZSMK/SSMK ile arasındaki önemli ilişkiden dolayı araştırmacılar tarafından ilgi görmektedir (Casale ve Flett, 2020; Przybylski ve ark., 2013). GKK, zorunlu sosyal medya kullanımı gibi davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırlamakta ve bunun sürdürülmesine aracılık etmektedir (Brand ve ark., 2019). Yapılan çalışmalarda GKK'nin çevrimiçi uygulamalar, özellikle de sosyal medya için önemli bir aracı değişken olduğu ortaya çıkmıştır (Elhai ve ark., 2018; Rozgonjuk ve ark., 2020). Bazı çalışmalar, depresyon, stres ve kaygı gibi duygusal belirtilerin ZSMK'yı yordamasına GKK'nin aracılık ettiğini ileri sürmektedir (Dempsey ve ark., 2019; Elhai ve ark., 2020; Müller ve ark., 2020; Oberst ve ark., 2017). Özellikle Covid-19 sürecinde, depresyon ve stres yaşayan bireyler, diğerleriyle bağlantıda kalma isteği ve GKK yaşamalarından dolayı zorunlu olarak sosyal medya platformlarına giriş yapmaktadırlar. Sonuç olarak GKK, ZSMK'nın güçlü bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Tateno ve ark., 2019). Bu bağlamda, Covid-19 sürecinde depresyon ve stres ile ZSMK arasındaki ilişkide GKK'nın dolaylı etkisinin incelenmesi yerinde olacaktır:

H₆: Covid-19 sürecinde bireylerin, depresyon yaşantıları ve ZSMK düzeyleri arasındaki pozitif yönlü ilişkide GKK'nın dolaylı etkisi vardır.

H₇: Covid-19 sürecinde bireylerin, stres yaşantıları ve ZSMK düzeyleri arasındaki pozitif yönlü ilişkide GKK'nın dolaylı etkisi vardır.

Yöntem

Örneklem

Araştırmada veriler, Türkiye’de yaşayan, 18 yaş üstü ve sosyal medya kullanıcısı olan toplam 871 kişiden kolayda/uygun örneklem yoluyla çevrimiçi anket kullanılarak toplanmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi, araştırmanın evreninde olan kişilere kolay bir şekilde ulaşılarak verileri toplanmasını ifade etmektedir (Büyüköztürk ve ark., 2018). Araştırmada YEM uygulanacağı için örneklem sayısını belirlenirken ölçeklerde yer alan toplam ifadelerin en az 10 katı kadar olması şartı gözetilmiştir (Hair ve ark., 2014). Araştırmaya katılanların %60.7’si kadın, %72.7’si bekâr ve %56.1’i lisans eğitim seviyesindedir (bkz. Tablo 1). Ayrıca katılımcıların ortalama yaşı 28.70 ($S = 9.99$; 18-76 yaş aralığı) olarak tespit edilmiştir.

Tablo 1.

Örneklem Bilgileri

Katılımcıların Genel Görünümü (N = 871)			
		Frekans	Yüzdeler
Cinsiyet	Kadın	529	60.7
	Erkek	342	39.3
Medeni Durum	Bekar	633	72.7
	Evli	238	27.3
Eğitim Durumu	İlkokul/Ortaokul	2	0.2
	Lise	31	3.6
	Ön Lisans	159	18.3
	Lisans	489	56.1
	Lisansüstü	190	21.8

Veri Toplama

Araştırmada veri toplamak için Trabzon Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 10.06.2020 tarihli 81614018-000-E.184 sayılı karar ile gerekli izin alınmıştır. Araştırma için veriler 14-20 Haziran 2020 tarihleri arasında sosyal medya platformları (WhatsApp, Twitter vb.) üzerinden “Google Formlar” kullanılarak oluşturulan çevrimiçi anketin bağlantısı (link) paylaşılarak toplanmıştır. Çevrimiçi anket tekniğinin;

uygulanmasının kolay olması, katılımcı için daha rahat bir ortamda soruları cevaplayabilmesi, doğrudan e-gruplar sayesinde anında birçok kişiye ulaşması, zamandan tasarruf sağlaması ve nispeten daha ucuz olması gibi önemli avantajları vardır (Altunışık, 2008; Altunışık ve ark., 2012). Ayrıca, çalışmaya katılım gönüllü ve gizli tutulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum ve eğitim durumu gibi demografik özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Veri toplama aracının ikinci bölümünde ise, araştırma modelinde yer alan depresyon, stres, GKK ve ZSMK değişkenlerine ait ifadeler yer almaktadır. Bu bölümde kullanılan ölçekler için e-posta yoluyla gerekli izinler alınmıştır.

Zorlayıcı Sosyal Medya Kullanım Ölçeği. Bu çalışmada katılımcıların ZSMK davranışlarını/düzeylerini belirlemek için Okazaki ve diğerleri (2019) tarafından geliştirilen ZSMK ölçeği kullanılmıştır. Söz konusu ölçeğin tercih edilmesinin nedeni, alanyazındaki en güncel ölçek olmasıdır. ZSMK ölçeği orijinalinde toplamda dokuz maddeden meydana gelirken, pilot çalışma sonucunda bir madde sorunlu olması nedeniyle temel araştırma öncesi ölçekten çıkartılmış ve nihai olarak toplam sekiz madde ile veriler toplanmıştır ($Ort. = 2.31$, $S = 1.08$, Cronbach'ın alfa katsayısı = .82). Ölçekte "hiçbir zaman" (1) ile "her zaman" (5) cevap seçeneklerinin yer aldığı 5'li Likert tipi ölçek kullanılmıştır.

ZSMK ölçeğine ait ifadelerin İngilizce'den Türkçe'ye çevirisi İngilizce alan uzmanı iki farklı akademisyen tarafından yapılmıştır. Bu çeviriler dil uzmanı olan bir akademisyen tarafından tekrar orijinal dili olan İngilizce'ye çevrilmiş ve orijinal ölçeklerde yer alan ifadeler ile karşılaştırılmıştır. Bir sonraki aşamada ise, alan ve dil uzmanı bir başka akademisyen tarafından yapılan karşılaştırmalar doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak ifadeler, iletişim uzmanı olan iki farklı akademisyen tarafından anlamsal bağlamda kontrol edilerek son haline getirilmiştir. Yabancı dilden çevrilen ifadelerin Türk kültürüne uyarlamak adına, ZSMK ölçeğinin uygulanabilirliğini incelemek için çevrimiçi anket yoluyla 98 kişinin katıldığı (%71.4 kadın ve %21.6 erkek) bir pilot uygulama yapılmıştır. Madde toplam korelasyon analizinde ZSMK ölçeğinde yer alan bir maddenin (Sosyal medyada daha az zaman geçirmem gerektiğini düşünürüm) diğer tüm ölçek maddeleri ile ilişkisi .24 olduğu için ölçekten çıkartılmıştır (Field, 2009). Cronbach alfa değeri pilot çalışmada .62 bulunmuş ve bu oran Özdamar (2017) tarafından tavsiye edilen güvenilirlik katsayısı için yeterli olduğu ortaya çıkmıştır. Son olarak, ölçeğin nihai halinin test-tekrar test güvenilirliğine sahip olup olmadığını değerlendirmek için 55 sosyal medya kullanıcılarından (%61 erkek ve %39 kadın) oluşan bir gruba yaklaşık iki hafta

arayla ölçek uygulanmıştır. Ölçeğin uygulandığı iki farklı zaman arasında istatistiksel olarak yüksek düzeyde pozitif korelasyon bulunmuştur (Salkind, 2010). Bu nedenle, ZSMK ölçeğinin test-tekrar test güvenilirliğine sahip olduğu söylenebilir.

Depresyon Stres Anksiyete Ölçeği (DASS 21). Araştırmada katılımcıların Covid-19 sürecinde depresyon ve stres düzeylerini belirlemek için Yılmaz ve diğerleri (2017) tarafından Türk kültürüne uyarlanan Depresyon Stres Anksiyete Ölçeği (DASS 21) kullanılmıştır. DASS 21 ölçeği, ilk olarak Lovibond ve Lovibond (1995) tarafından 42 madde olarak geliştirilmiş fakat daha sonra Brown ve diğerleri (1997) tarafından 21 maddeye düşürülmüştür. DASS 21 depresyon, stres ve anksiyete olarak toplam üç alt boyuttan meydana gelmesine rağmen araştırmada, yedi ifadeden oluşan depresyon (*Ort.* = 2.31, *S* = 1.13, Cronbach'ın alfa katsayısı = .88) ve toplam yedi ifadenin yer aldığı stres (*Ort.* = 2.61, *S* = 1.11, Cronbach'ın alfa katsayısı = .84) alt boyutları tercih edilmiştir. Ölçekte “hiçbir zaman” (1) ile “her zaman (5) cevap seçeneklerinin yer aldığı 5’li Likert tipi ölçek kullanılmıştır.

Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ölçeği. Son olarak katılımcıların GKK seviyesini belirlemek için Przybylski ve diğerleri (2013) tarafından geliştirilen; Gökler ve diğerleri (2016) tarafından Türkçe’ye uyarlanan ölçek kullanılmıştır. 10 maddeden meydana gelen bu ölçek, alanyazındaki ilk ve en yaygın kullanılan GKK ölçeğidir (Elhai ve ark., 2020; Fabris ve ark., 2020). Fakat ölçekte yer alan altı maddenin mevcut çalışmadaki örneklem üzerinde bazı sorunlarının olduğu analizler sırasında tespit edilmiştir. Araştırmanın olağanüstü bir dönemde (Covid-19 salgını) gerçekleştirilmesinden dolayı özellikle sosyalleşmeyi çağırdığı için söz konusu maddelerin çalışmadığı tahmin edilmektedir. Araştırmada nihai olarak dört madde ile analizler gerçekleştirilmiştir (*Ort.* = 2.00, *S* = 0.98, Cronbach'ın alfa katsayısı = .81). Ölçekte “kesinlikle katılmıyorum” (1) ile “kesinlikle katılıyorum” (5) cevap seçeneklerinin yer aldığı 5’li Likert tipi ölçek kullanılmıştır.

Analiz ve Bulgular

Ölçüm Modelinin Değerlendirilmesi

Çevrimiçi olarak 871 kişi üzerinde toplanan veriler doğrultusunda araştırmanın ölçüm modeli test edilmiştir. Ölçüm modelinin geçerliliğini test etmek için dört değişken ve toplam 32 maddeden oluşan ölçekler, Mplus 7 paket programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yoluyla analiz edilmiştir. Yapılan DFA sonucunda, tüm maddelerin anlamlı olmasına rağmen ($p < .05$; $t > 1.96$), GKK değişkenine ait altı maddenin (GKK5, GKK6, GKK7, GKK8, GKK9 ve GKK10) faktör yüklerinin alanyazında kabul gören .30 eşik değerinin altında olması nedeniyle analizden çıkartılmıştır (Brown, 2015). Modelden madde çıkartma işleminden sonra

analiz yeniden gerçekleştirilmiştir. İfadelere ait standardize edilmiş en düşük faktör yükü değeri .38 iken, en yüksek faktör yükü değeri .94 olarak ortaya çıkmıştır. DFA neticesinde ortaya çıkan uyum iyiliği kriterleri ilk aşamada istenilen düzeyde olmadığından [χ^2 (293, $N = 871$) = 1235.516, $p < .001$, $\chi^2/df = 4.22$, RMSEA = .06, SRMR = .05, CFI = .90] GKK3-GKK4, Depresyon1-Depresyon2 ve Stres1-Stres3 maddelerinin hata terimleri arasına kovaryans eklenerek düzeltme işlemi yapılmıştır. Yapılan düzeltme işleminin sonucuna göre, DFA uyum iyiliği indeks değerlerinin Hu ve Bentler (1999)'in önerdiği, kabul edilebilir [χ^2 (290, $N = 871$) = 916.157, $p < .001$; $\chi^2/df = 3.16$, RMSEA = .05, SRMR = .05, CFI = .94] uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu görülmektedir. DFA sonuçları Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2.

Doğrulamalı Faktör Analizi Sonuçları

Değişkenler & İfadeler	β^a	S.H.	<i>t</i>	R^2
ZSMK (Ort. = 2.31, $S = 1.08$, $\alpha = .82$)				
Sosyal medyada daha az zaman geçirmeye yönelik başarısız girişimlerim vardır.	.73	.02	35.60*	.53
Bir an önce meşgul olduğum işi bitirip sosyal medyada zaman geçirmek için sabırsızlanırım.	.64	.02	27.00*	.42
Sosyal medyada olmak için günlük sorumluluklarımı (iş, okul, aile hayatı vb.) ihmal ettiğim olur.	.64	.02	26.76*	.41
Sosyal medya nedeniyle uyku problemi yaşarım (planlanandan geç uyuma, uykunun kaçması, uyku kesintisi vb.).	.61	.03	24.86*	.38
Sosyal medya kullanmayı bırakmak benim için kolaydır. !	.57	.03	21.70*	.33
Sosyal medya kullanmadığım zamanlarda kendimi üzgün veya tedirgin hissederim.	.57	.03	21.58*	.33
Sosyal medyada zaman geçirmek istemezken, kendimi kullanmaya devam ederken bulurum.	.56	.03	21.15*	.32
Çevremdekiler (aile, arkadaş vb.) sosyal medyada daha az zaman geçirmem gerektiği söyler.	.53	.03	18.83*	.28
GKK (Ort. = 2.00, $S = 0.98$, $\alpha = .81$)				

Tablo 2. (devam)

Değişkenler & İfadeler	β^a	S.H.	t	R ²
Arkadaşlarımın benimkilerden daha doyurucu deneyimler yaşamasından korkarım.	.94	.01	69.13*	.88
Başkalarının benimkilerden daha doyurucu deneyimler yaşamasından korkarım.	.83	.02	54.29*	.69
Arkadaşlarımın ben yokken eğlendiklerini öğrendiğimde endişelenirim.	.63	.02	28.05*	.40
Arkadaşlarımın neler yaptığımı bilmediğimde kaygı hissederim.	.38	.03	12.09*	.15
Depresyon (Ort. = 2.31, S = 1.13, α = .88)				
Kendimi perişan ve hüzünlü hissettim.	.80	.02	52.95*	.63
Hiçbir şey ben de heyecan uyandırmıyordu.	.78	.02	49.22*	.61
Birey olarak değersiz olduğumu hissettim.	.75	.02	43.98*	.57
Hiçbir beklentimin olmadığı hissine kapıldım.	.70	.02	36.05*	.50
Hiç olumlu duygu yaşayamadığımı fark ettim.	.68	.02	33.15*	.46
Hayatın değersiz olduğunu hissettim.	.67	.02	32.45*	.45
Bir iş yapmak için gerekli olan ilk adımı atmada zorlandım.	.63	.02	27.65*	.39
Stres (Ort. = 2.61, S = 1.11, α = .84)				
Gevşeyip rahatlamakta zorluk çektim.	.83	.01	58.46*	.69
Kendimi gevşetip salıvermek zor geldi.	.74	.02	39.69*	.54
Sinirsel enerjimi çok fazla kullandığımı hissettim.	.74	.02	39.49*	.54
Alınan olduğumu hissettim.	.63	.02	26.87*	.39
Olaylara aşırı tepki vermeye meyilliyim.	.62	.02	25.89*	.38
Kışkırtılmakta olduğumu hissettim.	.53	.03	20.04*	.29
Beni yaptığım işten alıkoyan şeylere dayanamıyordum.	.46	.03	15.95*	.21

Not 1. ^a standardize edilmiş değerler

Not 2. ! Ters çevrilmiş ifade

Not 3. * $p < .001$.

Araştırmada ayrıca ölçeklerin birleşim/yakınsak geçerlilik özellikleri de incelenmiştir. Birleşim geçerliliği için faktör yüklerinin anlamlılığı, birleşik güvenilirliği [composite reliability (CR)] ve ortalama açıklanan varyans [average variance extracted (AVE)] katsayıları kontrol edilmektedir. Tablo 2'ye göre, tüm faktör yüklerinin anlamlı olduğu ve Tablo 3'e göre de CR değerinin .70'in üzerinde olduğu görülmektedir. AVE değeri için her ne kadar .50'nin üzerinde olması beklense de CR değerinin .70'nin üzerinde olması yine de yapıların kendi aralarında ayrışım geçerliliğine sahip olduğunu göstermektedir (Fornell ve Larcker, 1981; Huang ve ark.,

2013). Ayrıca, AVE katı bir hesaplama yöntemidir. Araştırmacılar, tek başına CR'ye dayanarak söz konusu yapıların ayrışım geçerliliğine sahip olduğunu ileri sürmektedirler (Malhotra ve Dash, 2016). Tablo 3'e göre, araştırmada faktörlerin CR değerleri .83 ila .88 ve AVE değerleri ise, .37 ila .53 arasında değişmektedir. Bu durumda, ölçüm modelinde yer alan değişkenlerin ayrışım geçerliliğine sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 3.

Birleşim ve Ayrışım Geçerliliği

Değişkenler	AVE	CR	DEP	STR	GKK	ZSMK
DEP	.52	.88				
STR	.44	.84	.78			
GKK	.53	.80	.43	.44		
ZSMK	.37	.83	.53	.49	.51	

Not. AVE= Ortalama açıklanan varyans, CR = Birleşik güvenilirlik, DEP=Depresyon, STR=Stres, GKK = Gelişmeleri kaçırma korkusu, ZSMK = Zorlayıcı sosyal medya kullanımı.

Ölçüm modelinde yer alan faktörlerin ıraksak/ayrışım geçerliliğine sahip olup olmadığını test etmek için Heterotrait-Monotrait (HTMT) korelasyon oranı kullanılmıştır. Son yıllarda yapılan çalışmalarda, HTMT yöntemi ayrışım geçerliliği testlerinde popüler hale gelmiştir (Henseler ve ark., 2015; Voorhees ve ark., 2016). HTMT testi, yapılar arasındaki ortalama korelasyonların, aynı yapıdaki ifadeler içindeki ortalama korelasyonların geometrik ortalamasının hesaplanmasıyla belirlenmekte (Voorhees ve ark., 2016) ve bu oran için alanyazında .85 veya .90 eşik değer olarak önerilmektedir (Henseler ve ark., 2015). Eğer yapılar arasındaki değerler bu önerilen oranı geçerse ölçüm modeli için ayrışım geçerliliği probleminde bahsetmek mümkündür. Tablo 3'e göre, araştırmada yapılar arasındaki HTMT oranları .43 ila .78 arasında değiştiği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, araştırmada yer alan yapıların ayrışım geçerliliğine sahip olduğu söylenebilir. Bu bulgularla birlikte değerlendirildiğinde, araştırmanın ölçüm modeli doğrulanmış ve ölçeklerin yapı geçerliliğine sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Ortak Yöntem Yanlılığı

Bu çalışmada ortak yöntem yanlılığı [common method bias (CMB)] olup olmadığını belirlemek amacıyla araştırmada yer alan bütün maddeler için Harman'ın (1976) tek faktörlü

testi yapılmıştır (Podsakoff ve Organ, 1986). Bu işlem için tüm maddelerin yer aldığı bir keşfedici faktör analizi yapılmıştır. Bu test sonucunda CMB sorunun ortaya çıkması için tek faktörlü bir yapının ortaya çıkması ya da toplam varyansa en büyük katkıyı yapan faktörün oranının %50'nin üzerinde olması beklenmektedir (Podsakoff ve diğerleri, 2003). Araştırmada öz değeri 1'den büyük olan toplam beş faktör ortaya çıkmıştır ve toplam varyansa en büyük katkıyı yapan faktörün oranı %32.39 olarak bulunmuştur. Bunun yanı sıra, bir başka CMB değerlendirmesi olan ve aynı zamanda değişkenler arasında çoklu bağlantı (multi-collinearity) sorunu olup olmadığını incelemek için kullanılan varyans artış faktörü [Variance Inflation Factor (VIF)] değerine bakılmıştır. Bu değer için alanyazında farklı eşik değerleri önerilse de genel kabul olarak 5.00 eşik değeri kabul edilmekte (Hair ve ark., 2014) ve bu değer üzerinde çıkan sonuçlar için değişken veya değişkenlerin çoklu bağlantı sorununa sahip olduğu ileri sürülmektedir. Araştırmada değişkenlerin VIF değeri 1.22 ile 3.91 arasında değişmektedir. Bu durum, değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu olmadığına işaret etmektedir. Sonuç olarak, hem Harman (1976)'nın tek faktörlü testine hem de VIF değerlerine bakarak araştırma modelinde yer alan değişkenlerin CMB sorununun olmadığı söylenebilir.

Yapısal Modelin Değerlendirilmesi ve Hipotez Testleri

Ölçüm modelinin doğrulanmasından sonra depresyon ve stres ile ZSMK arasındaki ilişkide GKK'nin dolaylı etkisinin olup olmadığını analiz etmek için örtük değişkenli yapısal model üzerinden araştırma hipotezleri test edilmiştir. Aracılık analizlerinde toplam veya doğrudan etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı koşullarda dahi aracılıktan söz edebilmek için dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmasını yeterli gören çağdaş aracılık analizi yaklaşımı benimsenmiştir (Hayes, 2009; Rucker ve ark., 2011). Ayrıca araştırmada, ortaya çıkan aracılık için sınıflandırma yapılmamış (kısmi veya tam aracılık gibi); sadece dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığına bakılmıştır (Hayes, 2018; Rucker ve ark., 2011). Dolaylı etkinin anlamlılığını test etmede ise Bootstrap testi kullanılmış ve bu test için %95 güven aralığında 2000 tekrar sayısı tercih edilmiştir (DiCiccio ve Efron, 1996; Hayes, 2009).

Yapısal modelin analiz edilmesi neticesinde modelin uyum iyiliği değerleri Hu ve Bentler (1999) tarafından kabul edilebilir uyum iyiliği değerlendirmelerine uygun olduğu ortaya çıkmıştır [$\chi^2(290, N = 871) = 967.742, p < .001, \chi^2/df = 3.34, RMSEA = .05, SRMR = .04, CFI = .93$]. Hipotez testleri ve analiz sonuçları Tablo 4'de gösterilmektedir. İlk olarak H₁ (DEP→ZSMK) ve H₂ (STR→ZSMK) test edilmiştir. Test sonucunda, depresyon ile ZSMK arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır ($\beta = .37, p < .001$). Öte yandan, stres ile ZSMK arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit

edilememiştir ($\beta = .06, p > .05$). Bunun sonucunda, araştırmadaki verilere göre H_1 desteklenirken, H_2 desteklenememiştir.

Çalışmada ikinci olarak, H_3 (DEP→GKK) ile H_4 (STR→GKK) test edilmiştir. Bu sonuçlara göre, depresyon ile GKK arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($\beta = .14, p < .05$). Ayrıca stres ile GKK arasında da pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($\beta = .27, p < .001$). Diğer taraftan, depresyon ve stresin birlikte GKK'yı açıklama gücü .15 gibi zayıf bir oran olarak ortaya çıkmıştır (Hair ve ark., 2014). Sonuç olarak hem H_3 hem de H_4 bu araştırmadaki bulgular doğrultusunda desteklenmiştir. Bir sonraki adımda, araştırmanın bir başka hipotezi olan H_5 (GKK→ZSMK) test edilmiştir. Aracı değişken olan GKK ile ZSMK arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır ($\beta = .28, p < .001$). Bu durumda, H_5 de desteklenmiştir.

Tablo 4.

Doğrudan ve Dolaylı Etki Test Sonuçları

Hipotezler	β	S.H.	t	p	Toplam Etkiler	%95 GA		Hipotez Sonuçları	Testi
						AL	ÜL		
DEP→ZSMK	.37	.07	5.726	.00	.373	-	-	H_1 Desteklendi.	
STR→ZSMK	.06	.07	0.848	.40	.057	-	-	H_2 Desteklenemedi.	
DEP→GKK	.14	.07	2.135	.03	.142	-	-	H_3 Desteklendi.	
STR→GKK	.27	.07	4.080	.00	.269	-	-	H_4 Desteklendi.	
GKK→ZSMK	.28	.04	7.859	.00	.276	-	-	H_5 Desteklendi.	
DEP→GKK→ZSMK	.04	.02	2.006	.04	.412	0.001	0.078	H_6 Desteklendi.	
STR→GKK→ZSMK	.07	.02	3.354	.00	.131	0.031	0.117	H_7 Desteklendi.	

Not. DEP=Depresyon, STR=Stres, ZSMK=Zorlayıcı sosyal medya kullanımı, GA= Güven aralığı, AL= Alt limit, ÜL= Üst limit.

Araştırmada son olarak, H_6 (DEP→GKK→ZSMK) ve H_7 (STR→GKK→ZSMK) aracılık etki hipotezleri test edilmiştir. Depresyon ile ZSMK arasındaki pozitif yöndeki ilişkide GKK'nın istatistiksel olarak anlamlı bir dolaylı etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır ($\beta = .04$; %95 GA [.001, .078]). Benzer şekilde, stres ile ZSMK arasındaki pozitif yöndeki ilişkide GKK dolaylı bir etkiye sahiptir ($\beta = .07$, %95 GA [.031, .117]). Ayrıca, depresyon, stres ve GKK'nın birlikte ZSMK'yı açıklama gücünün (R^2) orta düzeyde (.34) olduğu tespit edilmiştir (Hair ve ark., 2014). Buna göre, Covid-19 sürecinde insanların ZSMK'larının %34 oranında depresyon, stres ve GKK ile

ilişkili olabileceği bu araştırmada ortaya çıkmıştır. Tüm bu değerlendirmeler neticesinde, H₆ ve H₇ bu araştırmadaki bulgular neticesinde desteklenmiştir.

Tartışma

Bu çalışmada, Covid-19 pandemisi sürecinde bireylerin depresyon ve stres yaşantıları ile ZSMK arasındaki ilişkide GKK'nın aracılık rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için Türkiye'de yaşayan, 18 yaş üstü olan ve sosyal medya kullanan bireylerin katıldığı çevrimiçi anket ile veriler toplanmış ve YEM yoluyla oluşturulan hipotezler test edilmiştir. Hipotez testleri sonucunda, depresyon ve stres ile ZSMK arasındaki ilişkilerde GKK'nın dolaylı etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

İlk olarak araştırmada, Covid-19 sürecinde depresyon ve stres ile ZSMK arasındaki ilişki ele alınmıştır. Depresyon ile ZSMK arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgu alanyazındaki çalışmalar ile uyumludur (Elhai ve ark., 2020; Hou ve ark., 2019). Öte yandan, Covid-19 sürecinde bireylerin yaşadıkları stres ile ZSMK arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu alanyazında yer alan bazı çalışmalarla uyumlu iken (Hou ve ark., 2019), bazıları ile uyumsuzdur (Apaolaza ve ark., 2019; Fabris ve ark., 2020). Bu noktada, farklı bulguların ortaya çıkmasının nedeni, araştırmaların farklı dönemlerde yapılmış olmasından kaynaklanabilmektedir. Örneğin, salgın veya kriz döneminde yapılan bir araştırmanın bulguları ile sıradan bir dönemde yapılan araştırma bulgularının farklı olması muhtemeldir. Ayrıca çeşitli kültürler veya katılımcılar üzerinde yapılan bazı araştırmaların farklı sonuçlara ulaştığı görülmektedir. Bu gibi durumlarda değişkenler arasındaki ilişkiyi düzenleyen ve araştırmacıların gözden kaçırdığı, kişilik tipleri, yaş, eğitim düzeyi veya ortalama sosyal medya kullanım süresi gibi düzenleyici değişkenler söz konusu olabilir.

İkinci olarak, Covid-19 döneminde bireylerin hem depresyon hem de stres yaşantıları ile GKK arasında pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Depresyon ve stres yaşantılarındaki artışla beraber bireylerin GKK seviyelerinde de artış yaşanabilmektedir. Öte yandan, Covid-19 sürecinde insanların GKK yaşamlarının depresyon ve strese ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Depresyon ve stres ile GKK arasındaki pozitif ilişkinin alanyazındaki çalışmalarla uyumlu olduğu söylenebilir (Dempsey ve ark., 2019; Fabris ve ark., 2020; Müller ve ark., 2020). Covid-19 pandemi sürecinin getirmiş olduğu risk ve belirsizlik algılarının bir yansıması olarak bireylerin yaşadıkları depresyon, stres durumları ile GKK seviyelerindeki artış ile beraber sosyal medya kullanımlarının artması ihtimal dâhilindedir.

Araştırmada üçüncü olarak, GKK ile ZSMK arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bireylerin Covid-19 sürecinde GKK seviyelerindeki artışın ZSMK'yı yordamakta

olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalar GKK ile ZSMK arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir (Dempsey ve ark., 2019; Rozgonjuk ve ark., 2020). GKK, ZSMK'nin ortaya çıkmasında diğer değişkenlerden daha etkin rolünün olduğu ve bireylerin ZSMK'sını önemli ölçüde arttırdığı söylenebilir (Blackwell ve ark., 2017; Müller ve ark., 2020).

Araştırmanın temel amacını test etmek için GKK'nın depresyon ve stres ile ZSMK arasındaki ilişkide dolaylı etkisi incelenmiştir ve Covid-19 sürecinde bireylerin yaşadıkları depresyon ve stres ile ZSMK arasındaki pozitif ilişkide GKK'nın aracılık rolü olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, stres ve ZSMK arasındaki istatistiksel olarak anlamsız ilişki, GKK'nın araya girmesiyle pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye dönüşmüştür. Depresyon ve stres ile ZSMK arasındaki ilişkide GKK'nın dolaylı etkisi alanyazındaki araştırmalar tarafından desteklenmektedir (Müller ve ark., 2020; Oberst ve ark., 2017). Özellikle salgının artmasıyla birlikte kendilerine veya yakınlarına hastalığın bulaşabileceği endişesi ile birlikte insanların depresyon ve stres düzeylerinde artış olmaktadır. Ayrıca hem Türkiye'de hem de dünyada salgının gidişatı ile ilgili olarak bu kişilerin, güncel haberleri ve diğer insanların bu süreçte yaptıkları paylaşımları kaçırmamak için (GKK) daha fazla sosyal medya kullanmaya başladıkları tahmin edilmektedir. Bu süreçte sosyal medya bir nevi insanların zorunlu olarak kullanacakları bir medya haline gelmiştir. Çünkü insanların pandemi ile ilgili son dakika bilgilerini en hızlı ve aracısız bir şekilde elde edebilecekleri mecralar, Twitter başta olmak üzere sosyal medya platformlarıdır. Bunun yanı sıra, Covid-19 sürecinde kişilerin ZSMK değerleri orta düzeyde depresyon, stres ve GKK ile ilişkilidir. ZSMK'nın tam olarak depresyon, stres ve GKK'dan kaynakladığı söylenemez. Arka planda farklı değişkenlerin de (akıllı telefon bağımlılığı, internet bağımlılığı, yaşam doyumu vb.) ZSMK'nın oluşmasında rolü olabilmektedir.

Uygulayıcılara Öneriler

Pandemi sürecinde başta sağlık kurumları olmak üzere, hükümet organlarının kamuoyuna yönelik etkili iletişim çabaları, pandemi ile mücadelenin anahtar bileşenidir (Lee ve Basnyat, 2013). Bir pandemiye karşı en önemli silah hastayı tedavi edecek aşının bulunmasıdır. Fakat ikinci en önemli şey, halkla kurulacak etkili bir iletişimdir. Salgın hastalıklar tarihi, aşı üretim süresini kısaltmak, ekonomik ve sosyal aksaklıkları en aza indirmek, sağlık ve hatta gıda sağlamak için devletlerin hem kendi aralarında hem de halkla iyi iletişim kurması gerektiğini göstermiştir (Barry, 2009). Bunun yanı sıra, Xiao ve diğerlerine (2020) göre, bulaşıcı hastalıklar sırasında kişilerin psikolojik bazı rahatsızlıklarını iyileştirmek için daha fazla önlem alınması gerekmektedir. Özellikle pandemi ile en aktif şekilde mücadele eden hükümet ve sağlık kuruluşları ile sağlık çalışanları, bilgi eksikliğinden kaynaklanan

belirsizlik ve panik durumunu azaltmak için salgının gidişatı hakkında çevrimiçi sağlık eğitimleri verebilirler. Bunun yanı sıra, sosyal hizmet uzmanları ve psikoterapistler, cep telefonu, internet veya sosyal medya platformlarını kullanarak, kişileri çevreleriyle iletişim kurmaya teşvik etmek için çevrimiçi yardım veya destek sağlayabilirler.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Araştırmacılara Öneriler

Mevcut araştırmanın bazı sınırlılıkları vardır. Öncelikle, veriler kolayda örneklem yoluyla çevrimiçi olarak toplanmıştır. Bu yöntem, evrende yer alan kişilerin ankete katılma olanağını kısıtlamaktadır. Diğer bir ifade ile bulgular araştırmaya katılanlar ile sınırlıdır. Bu nedenle, mevcut araştırmanın bulgularının evrene genellemesi yapılamamaktadır. İkinci olarak bu araştırma kesitsel olarak tasarlanmıştır. Bu yüzden, nedensel çıkarımların yapılması uygun değildir. Gelecekteki araştırmalar, boylamsal veya deneysel tasarımlar yoluyla, değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin kurulmasını sağlayabilir. Böylece mevcut değişkenler arasındaki ilişkide hangisinin bir diğerinin etkileyicisi olduğu ortaya çıkartılabilir.

Araştırmanın üçüncü sınırlılığı ise, çalışmada sadece depresyon, stres ve GKK gibi psikolojik yaşantıları ile ZSMK arasındaki ilişkinin incelenmiş olması ve Covid-19 ile ilintili hiçbir değişkene verilmemiş olmasıdır. Gelecekte yapılacak araştırmalar, Covid-19 ile ilişkili değişkenleri (örn., Covid-19'un yarattığı stres, çaresizlik, yalnızlık, virüse yakalanma endişesi, katılımcıların ve yakınlarının Covid-19 tanısı alıp almaması vb.) araştırma modeline ekleyerek, bu değişkenler ile ZSMK arasındaki ilişki incelenebilir. Öte yandan, alanyazında stres ile ZSMK arasındaki ilişkide farklı sonuçların ortaya çıkması nedeniyle, gelecekte yapılan araştırmalarda kişilik tipleri, yaş, eğitim düzeyi veya ortalama sosyal medya kullanım süresi gibi düzenleyici değişken veya değişkenler araştırma modellerine dâhil edilerek stres ve ZSMK arasındaki ilişki yeniden gözden geçirilmelidir. Son olarak, bu araştırmada kullanılan tek alt boyutlu ve 10 maddelik GKK ölçeğinin özellikle Covid-19 gibi bir kriz durumunda toplam altı maddesinin DFA sonucunda çalışmadığı ortaya çıkmıştır. Bu maddelerin daha çok sosyalliği çağrıştıran ifadeler olması nedeniyle çalışmadığı tahmin edilmektedir. Çünkü bu gibi kriz durumlarında sosyal medya her ne kadar insanların sosyalleşmesini sağlayan bir platform olsa da insanlar daha çok krize odaklanmakta ve daha bireysel düşünebilmektedir. Bu nedenle, gelecekteki araştırmacılar mevcut GKK ölçeğinin kriz durumlarındaki geçerlilik ve güvenilirliği ile ilgili bir deneysel veya boylamsal çalışmalar yaparak bu eksikliği daha ayrıntılı bir şekilde inceleyebilir. Ayrıca araştırmacılar yeni bir GKK ölçeği uyarlama çalışması veya yeni bir ölçek geliştirme süreci içerisine girerek mevcut alanyazını genişletebilir.

Sonuç

Yukarıda yer alan tüm sınırlılıklara rağmen, araştırmada ortaya çıkan bulgular pandemi dönemlerinde psikolojik sorun belirtileri ile sosyal medya kullanımı arasındaki ilişkiyi anlamak adına önemli sonuçlar sunmaktadır. Covid-19 sürecinde bireylerin yaşadıkları depresyon ve stres yaşantıları ile ZSMK arasındaki ilişkide GKK'nın dolaylı etkisinin olduğu bu çalışmada ortaya çıkmıştır. Özellikle stres ve ZSMK arasındaki istatistiksel olarak anlamsız ilişkiyi GKK'nın anlamlı bir ilişkiye dönüştürdüğü görülmektedir. Öte yandan, Covid-19 salgını sırasında, depresyon, stres ve GKK gibi psikolojik bazı sorunlarla ZSMK arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir çalışmaya ulaşamamış olması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu yüzden, bu çalışmanın çıktılarının uygulamacıların yanı sıra mevcut alanyazına da katkı sunması beklenmektedir.

Kaynakça

- Altunışık, R. (2008). Anketlerde veri kalitesinin iyileştirilmesi için öntest (pilot test) yöntemleri. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 1-17.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı* (7. Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Apaolaza, V., Hartmann, P., D'Souza, C. ve Gilsanz, A. (2019). Mindfulness, compulsive mobile social media use, and derived stress: The mediating roles of self-esteem and social anxiety. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 22(6), 388-396. <https://doi.org/10.1089/cyber.2018.0681>
- Aslan, A. A., Sarı, B. A. ve Kuruoğlu, A. (2012). Depresif duygudurumdan major depresyona klinik spektrum. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 15 (1), 56-64.
- Ball-Rokeach, S. J. ve DeFleur, M. L. (1976). A dependency model of mass-media effects. *Communication Research*, 3(1), 3-21. <https://doi.org/10.1177/009365027600300101>
- Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (2008). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bao, Y., Sun, Y., Meng, S., Shi, J. ve Lu, L. (2020). 2019-ncov epidemic: Address mental health care to empower society. *Lancet (London, England)*, 395(10224), e37-e38. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30309-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30309-3)
- Barry, J. M. (2009). Pandemics: Avoiding the mistakes of 1918. *Nature*, 459(7245), 324-325. <https://doi.org/10.1038/459324a>
- Blackwell, D., Leaman, C., Tramposch, R., Osborne, C. ve Liss, M. (2017). Extraversion, neuroticism, attachment style and fear of missing out as predictors of social media use and addiction. *Personality and Individual Differences*, 116, 69-72. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.04.039>
- Brailovskaia, J., Schillack, H., ve Margraf, J. (2020). Tell me why are you using social media (SM)! Relationship between reasons for use of SM, SM flow, daily stress, depression, anxiety, and addictive SM use—An exploratory investigation of young adults in Germany. *Computers in Human Behavior*, 113, 106511. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106511>
- Brand, M., Wegmann, E., Stark, R., Müller, A., Wölfling, K., Robbins, T. W. ve Potenza, M. N. (2019). The Interaction of Person-Affect-Cognition-Execution (I-PACE) model for addictive behaviors: Update, generalization to addictive behaviors beyond internet-use disorders, and specification of the process character of addictive behaviors. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 104, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2019.06.032>
- Brand, M., Young, K. S., Laier, C., Wölfling, K. ve Potenza, M. N. (2016). Integrating psychological and neurobiological considerations regarding the development and maintenance of specific Internet-use disorders: An Interaction of Person-Affect-Cognition-Execution (I-PACE) model. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 71, 252-266. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2016.08.033>
- Brown, T. A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research* (2nd Edition). New York: The Guilford Press.
- Brown, T. A., Chorpita, B. F., Korotitsch, W. ve Barlow, D. H. (1997). Psychometric properties of the depression anxiety stress scales (DASS) in clinical samples. *Behaviour Research and Therapy*, 35(1), 79-89. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(96\)00068-X](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(96)00068-X)
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (25. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Casale, S. ve Flett, L. G. (2020). Interpersonally-based fears during the Covid-19 pandemic: Reflections on the fear of missing out and the fear of not mattering constructs. *Clinical Neuropsychiatry*, 17(2), 88-93. <https://doi.org/10.36131/CN20200211>
- Chao, M., Xue, D., Liu, T., Yang, H. ve Hall, B. J. (2020). Media use and acute psychological outcomes during Covid-19 outbreak in China. *Journal of Anxiety Disorders*, 74, 102248. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102248>
- Dempsey, A. E., O'Brien, K. D., Tiarniyu, M. F. ve Elhai, J. D. (2019). Fear of missing out (FoMO) and rumination mediate relations between social anxiety and problematic Facebook use. *Addictive Behaviors Reports*, 9, 100150. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2018.100150>
- DiCiccio, T. J. ve Efron, B. (1996). Bootstrap confidence intervals. *Statistical Science*, 11(3), 189-212.
- Diker, E. ve Taşdelen, B. (2017). Sosyal medya olmasaydı ne olurdu? Sosyal medya bağımlılığı gençlerin görüşlerine ilişkin nitel bir araştırma. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 5(17), 189-206. <https://doi.org/10.17361/UHIVE.2017.4.17>
- Elhai, J. D., Gallinari, E. F., Rozgonjuk, D. ve Yang, H. (2020). Depression, anxiety and fear of missing out as correlates of social, non-social and problematic smartphone use. *Addictive Behaviors*, 105, 106335. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2020.106335>
- Elhai, J. D., Levine, J. C., Alghraibeh, A. M., Alafnan, A. A., Aldraiweesh, A. A. ve Hall, B. J. (2018). Fear of missing out: Testing relationships with negative affectivity, online social engagement, and problematic smartphone use. *Computers in Human Behavior*, 89, 289-298. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.08.020>
- Everts, J. (2013). Announcing swine flu and the interpretation of pandemic anxiety. *Antipode*, 45(4), 809-825. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2012.01021.x>
- Fabris, M. A., Marengo, D., Longobardi, C. ve Settanni, M. (2020). Investigating the links between fear of missing out, social media addiction, and emotional symptoms in adolescence: The role of stress associated with neglect and negative reactions on social media. *Addictive Behaviors*, 106, 106364. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2020.106364>
- Field, A. P. (2009). *Discovering statistics using SPSS: And sex, drugs and rock "N" roll* (3rd Edition). Los Angeles: SAGE Publications.
- Fornell, C. ve Larcker, D. F. (1981). Structural equation models with unobservable variables and measurement error: Algebra and statistics. *Journal of Marketing Research*, 18(3), 382-388. <https://doi.org/10.1177/002224378101800313>
- Fox, J. ve Moreland, J. J. (2015). The dark side of social networking sites: An exploration of the relational and psychological stressors associated with Facebook use and affordances. *Computers in Human Behavior*, 45, 168-176. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.11.083>
- Franco, J. A. ve Carrier, L. M. (2020). Social media use and depression, anxiety, and stress in Latinos: A correlational study. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2(3), 227-241. <https://doi.org/10.1002/hbe2.205/>
- Gao, C., Shi, D. ve Maydeu-Olivares, A. (2020). Estimating the maximum likelihood root mean square error of approximation (RMSEA) with non-normal data: A Monte-Carlo study. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 27(2), 192-201. <https://doi.org/10.1080/10705511.2019.1637741>
- Garfin, D. R., Silver, R. C. ve Holman, E. A. (2020). The novel coronavirus (COVID-2019) outbreak: Amplification of public health consequences by media exposure. *Health Psychology*, 39(5), 355-357. <https://doi.org/10.1037/hea0000875>

- Garfin, D. R., Thompson, R. R. ve Holman, E. A. (2018). Acute stress and subsequent health outcomes: A systematic review. *Journal of Psychosomatic Research*, 112, 107-113. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2018.05.017>
- Gökler, M., Aydin, R., Ünal, E. ve Metintaş, S. (2016). Determining validity and reliability of turkish version of fear of missing out scale. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 17(1), 53. <https://doi.org/10.5455/apd.195843>
- Gürün, O. A. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2014). *Multivariate data analysis* (7th Edition). Harlow: Pearson.
- Harman, H. H. (1976). *Modern factor analysis* (3rd Edition). Chicago: University of Chicago Press.
- Hayes, A. F. (2009). Beyond Baron and Kenny: Statistical mediation analysis in the new millennium. *Communication Monographs*, 76(4), 408-420. <https://doi.org/10.1080/03637750903310360>
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach* (2nd Edition). New York: Guilford Publications.
- Henseler, J., Ringle, C. M. ve Sarstedt, M. (2015). A new criterion for assessing discriminant validity in variance-based structural equation modeling. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 43(1), 115-135. <https://doi.org/10.1007/s11747-014-0403-8>
- Hou, X. L., Wang, H. Z., Hu, T. Q., Gentile, D. A., Gaskin, J. ve Wang, J. L. (2019). The relationship between perceived stress and problematic social networking site use among Chinese college students. *Journal of Behavioral Addictions*, 8(2), 306-317. <https://doi.org/10.1556/2006.8.2019.26>
- Househ, M. (2015). Communicating Ebola through social media and electronic news media outlets: A cross-sectional study. *Health Informatics Journal*, 22(3), 470-478. <https://doi.org/10.1177/1460458214568037>
- Hu, L. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Huang, C. C., Wang, Y. M., Wu, T. W. ve Wang, P. A. (2013). An empirical analysis of the antecedents and performance consequences of using the moodle platform. *International Journal of Information and Education Technology*, 3(2), 217-221. <https://doi.org/10.7763/IJiet.2013.V3.267>
- Kemp, S. (23 Nisan 2020). *We are social: Digital around the world in April 2020*. Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2020, <https://wearesocial.com/blog/2020/04/digital-around-the-world-in-april-2020>.
- LaRose, R., Lin, C. A. ve Eastin, M. S. (2003). Unregulated internet usage: Addiction, habit, or deficient self-regulation? *Media Psychology*, 5(3), 225-253. https://doi.org/10.1207/S1532785XMEPO503_01
- Lee, S. T. ve Basnyat, I. (2013). From press release to news: Mapping the framing of the 2009 H1n1 a influenza pandemic. *Health Communication*, 28(2), 119-132. <https://doi.org/10.1080/10410236.2012.658550>
- Leung, G. M., Ho, L. M., Chan, S. K. K., Ho, S. Y., Bacon-Shone, J., Choy, R. Y. L., Hedley, A. J., Lam, T.-H. ve Fielding, R. (2005). Longitudinal assessment of community psychobehavioral responses during and after the 2003 outbreak of severe acute respiratory syndrome in Hong Kong. *Clinical Infectious Diseases*, 40(12), 1713-1720. <https://doi.org/10.1086/429923>

- Lovibond, F. P. ve Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the depression anxiety stress scales (DASS) with the beck depression and anxiety inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33(3), 335-343. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(94\)00075-U](https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)00075-U)
- Malhotra, N. K. ve Dash, S. (2016). *Marketing research: An applied orientation* (7th Edition). Delhi: Pearson.
- Müller, S. M., Wegmann, E., Stolze, D. ve Brand, M. (2020). Maximizing social outcomes? Social zapping and fear of missing out mediate the effects of maximization and procrastination on problematic social networks use. *Computers in Human Behavior*, 107, 106296. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106296>
- Oberst, U., Wegmann, E., Stodt, B., Brand, M. ve Chamarro, A. (2017). Negative consequences from heavy social networking in adolescents: The mediating role of fear of missing out. *Journal of Adolescence*, 55, 51-60. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.12.008>
- Oh, S. H., Lee, S. Y. ve Han, C. (2020). The effects of social media use on preventive behaviors during infectious disease outbreaks: The mediating role of self-relevant emotions and public risk perception. *Health Communication*, 25(9), 671-680. <https://doi.org/10.1080/10410236.2020.1724639>
- Okazaki, S., Schuberth, F., Tagashira, T. ve Andrade, V. (2019). Sneaking the dark side of brand engagement into Instagram: The dual theory of passion. *Journal of Business Research*, S0148296319306952. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.11.028>
- Oxford (2017). *Definition of FoMO*. Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2020, <https://www.lexico.com/definition/fomo>
- Özdamar, K. (2017). *Eğitim, sağlık ve davranış bilimlerinde ölçek ve test geliştirme yapısal eşitlik modellemesi: IBM SPSS, IBM AMOS ve Minitab uygulamalı* (2. Baskı). Eskişehir: Nisan Kitabevi.
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J. Y. ve Podsakoff, N. P. (2003). Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended remedies. *Journal of Applied Psychology*, 88(5), 879-903. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.88.5.879>
- Podsakoff, P. M. ve Organ, D. W. (1986). Self-Reports in organizational research: Problems and prospects. *Journal of Management*, 12(4), 531-544.
- Przybylski, A. K., Murayama, K., DeHaan, C. R. ve Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29(4), 1841-1848. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.02.014>
- Qiu, J., Shen, B., Zhao, M., Wang, Z., Xie, B. ve Xu, Y. (2020). A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic: Implications and policy recommendations. *General Psychiatry*, 33(2), e100213. <https://doi.org/10.1136/gpsych-2020-100213>
- Roy, D., Tripathy, S., Kar, S. K., Sharma, N., Verma, S. K. ve Kaushal, V. (2020). Study of knowledge, attitude, anxiety & perceived mental healthcare need in Indian population during COVID-19 pandemic. *Asian Journal of Psychiatry*, 51, 102083. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2020.102083>
- Rozgonjuk, D., Sindermann, C., Elhai, J. D. ve Montag, C. (2020). Fear of missing out (FoMO) and social media's impact on daily-life and productivity at work: Do WhatsApp, Facebook, Instagram and Snapchat use disorders mediate that association? *Addictive Behaviors*, 110, 106487. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2020.106487>

- Rucker, D. D., Preacher, K. J., Tormala, Z. L. ve Petty, R. E. (2011). Mediation analysis in social psychology: Current practices and new recommendations. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(6), 359-371.
- Salkind, N. J. (2010). *Encyclopedia of research design* (Vols. 1-0). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Sha, P., Sariyska, R., Riedl, R., Lachmann, B. ve Montag, C. (2019). Linking internet communication and smartphone use disorder by taking a closer look at the Facebook and WhatsApp applications. *Addictive Behaviors Reports*, 9, 100148. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2018.100148>
- Tateno, M., Teo, A. R., Ukai, W., Kanazawa, J., Katsuki, R., Kubo, H. ve Kato, T. A. (2019). Internet addiction, smartphone addiction, and hikikomori trait in Japanese young adult: Social isolation and social network. *Frontiers in Psychiatry*, 10, 1-11. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00455>
- Voorhees, C. M., Brady, M. K., Calantone, R. ve Ramirez, E. (2016). Discriminant validity testing in marketing: An analysis, causes for concern, and proposed remedies. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 44(1), 119-134. <https://doi.org/10.1007/s11747-015-0455-4>
- Wang, Z.-H., Yang, H.-L., Yang, Y. Q., Liu, D., Li, Z. H., Zhang, X. R., Zhang, Y. J...Mao, C. (2020). Prevalence of anxiety and depression symptom, and the demands for psychological knowledge and interventions in college students during Covid-19 epidemic: A large cross-sectional study. *Journal of Affective Disorders*. 275, 188-193. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.06.034>
- Wegmann, E. ve Brand, M. (2019). A narrative overview about psychosocial characteristics as risk factors of a problematic social networks use. *Current Addiction Reports*, 6(4), 402-409. <https://doi.org/10.1007/s40429-019-00286-8>
- Wegmann, E., Oberst, U., Stodt, B. ve Brand, M. (2017). Online-specific fear of missing out and internet-use expectancies contribute to symptoms of internet-communication disorder. *Addictive Behaviors Reports*, 5, 33-42. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2017.04.001>
- WHO (2020a). *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19—11 March 2020*. Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2020, <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-Covid-19---11-march-2020>
- WHO (2020b). *Mental health and psychosocial considerations during the COVID-19 outbreak, 18 March 2020*. Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2020, <https://www.who.int/publications-detail-redirect/WHO-2019-nCoV-MentalHealth-2020.1>
- Worldometer (2021). *Covid-19 Coronavirus Pandemic*. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021, <https://www.worldometers.info/coronavirus/>.
- Xiao, H., Zhang, Y., Kong, D., Li, S. ve Yang, N. (2020). Social capital and sleep quality in individuals who self-isolated for 14 days during the Coronavirus disease 2019 (Covid-19) outbreak in January 2020 in China. *Medical Science Monitor*, 26, 1-8. <https://doi.org/10.12659/MSM.923921>
- Yam, C. W., Pakpour, A. H., Griffiths, M. D., Yau, W. Y., Lo, C. L. M., Ng, J. M. T., Lin, C. Y. ve Leung, H. (2019). Psychometric testing of three chinese online-related addictive behavior instruments among Hong Kong university students. *Psychiatric Quarterly*, 90(1), 117-128. <https://doi.org/10.1007/s11126-018-9610-7>
- Yılmaz, Ö., Boz, H. ve Arslan, A. (2017). Depresyon anksiyete stres ölçeğinin (DASS 21) Türkçe kısa formunun geçerlilik-güvenilirlik çalışması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (FESA)*, 2(2), 78-91.

Zhang, Y. ve Ma, Z. F. (2020). Impact of the Covid-19 pandemic on mental health and quality of life among local residents in liaoning province, China: A cross-sectional study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(7), 2381. <https://doi.org/10.3390/ijerph17072381>

Relationships Between Depression, Stress, Fear of Missing out, and Compulsive Social Media Use in Covid-19 Process

Summary

The novel Coronavirus (Covid-19), emerging in Wuhan, China, in December 2019, has rapidly spread to many parts of the world (Bao et al., 2020; Qiu et al., 2020). Covid-19, which was soon declared a pandemic by the World Health Organization (WHO, 2020a), caused millions of people to become infected and even thousands to die. Past experiences showed that such pandemics have some psychological consequences in addition to physical and biological effects. Factors such as information confusion, especially about the course of the outbreak, some 'urban legends' spoken among people, the absence of vaccination of the disease, increased compulsory time at home, and uncertainty lead to some psychological disorders like depression, stress, and anxiety (Bao et al., 2020; Roy et al., 2020). On the other hand, it is known that people use mass media and especially social media platforms to meet their information and social support needs, especially in situations like this (Oh et al., 2020). Recent research shows that social media usage rates increased during the Covid-19 process (Kemp, 2020). Furthermore, it is also known that FoMO plays a mediator role in helping people solve some of their problems and fulfill their needs through joining social media in the Covid-19 process (Dempsey et al., 2019; Müller et al., 2020). Especially in crisis times, FoMO can activate CSMU behavior to reduce depression and stress in individuals (Fabris et al., 2020). Although some studies in the literature examine the relationships between depression, stress, FoMO, and CSMU, very few studies have examined these variables in the same model. Addressing this issue seems to be a need in the literature (Garfin et al., 2020; Zhang & Ma, 2020). From this perspective, it is important to examine the relationship between variables such as depression, stress, FoMO, and CSMU, especially in times of crisis using SEM.

This study's main purpose was to investigate the mediator role of FoMO in the relationship between individuals' depression and stress situations, and CSMU in the Covid-19 pandemic process. To this end, the study handled the following issues: (1) the relationship between depression and stress with CSMU, (2) the relationship between depression and stress with FoMO, (3) the relationship between FoMO and CSMU, and (4) the relationship between depression and stress with CSMU mediator the role of FoMO. The study employed a convenience sampling method. Social media users living in Turkey over the age of 18 were the participants of the study (N = 871, 60.7% women, $M_{age} = 28.70$, $SD = 9.99$). They responded to an online survey. The data collection process was carried out between 14-20 June 2020 through social media platforms (WhatsApp, Twitter, i.e.).

The findings showed that while depression had a positive direct relationship with CSMU, there was no significant relationship between stress and CSMU. Besides, significant positive relationships were confirmed between depression, stress, FoMO, and CSMU. The study's most striking finding was that FoMO had a mediator role in the relationship between individuals' depression and stress situations and CSMU in the Covid-19 process. Especially, FoMO seemed to turn an insignificant relationship between stress and CSMU into a significant relationship. Moreover, people CSMU levels were moderately dependent on depression, stress, and FoMO in the Covid-19 process.

The current research has some limitations. Firstly, the research data were collected using an online survey with the convenience sampling method. The findings could not be generalized to a population, as the findings were limited to those involved in the study. Secondly, it was not appropriate to make causative inferences, as the data were collected cross-sectionally in the research. In further studies, the causality relationship can be established between variables through longitudinal or experimental designs. Finally, in this study, only the relationship between psychological conditions such as depression, stress, and FOMO with CSMU was investigated. The researcher can examine the relationships between other psychological problems (anxiety, anxiety, loneliness, etc.) and CSMU.

Despite all these limitations, this study provides insight into the relationship between depression, stress, FoMO, and CSMU in the Covid-19 epidemic process. Furthermore, this research's findings can support government officials and health institutions, who have active roles in the fight against the Covid-19 epidemic, to establish a more transparent and effective communication with the public by paying more attention to social media.